

مروری بر برخی گیاهان دارویی به عنوان منبع عظیم اقتصادی در ایران

خدیجه احمدی^{۱*}، حشمت امیدی^۲، مجید امینی دهقی^۲، عاطفه شجاعیان^۱، طاهره کریمی جلیله ونیدی^۲
۱- دانشجوی دکتری فیزیولوژی گیاهان زراعی، دانشکده علوم کشاورزی، دانشگاه شاهد، ایران.
۲- دانشیار و عضو هیئت علمی، دانشکده علوم کشاورزی، دانشگاه شاهد، ایران.
* نویسنده مسئول: آدرس پست الکترونیک (kh.ahmadi612@gmail.com)

نتایج و تحلیل

وجود استعدادهای بالقوه عظیم ملی و نیز فرهنگ استفاده از گیاهان دارویی در کشور توجه بیش از پیش به این مقوله را به مسئولان کشور یادآوری نمود. با توجه به گیاهان دارویی و متابولیت‌های مشتق از آن‌ها در تأمین سلامت جوامع بشری و پتانسیل بالای اقتصادی این گیاهان، به عنوان یک منبع درآمد مطمئن، لازم است در کشور ما که وابستگی شدیدی به واردات مواد اولیه دارویی و خروج مقادیر زیادی ارز حاصل از صادرات نفت خام جهت خرید دارو وجود دارد نیز برنامه‌ی مدون و جامعی در این زمینه تدوین شود و بخشی از تحقیقات در دانشگاه‌ها و مؤسسات تحقیقاتی بر روی شناسایی، تولید و بهینه‌سازی روش‌های استخراج متابولیت‌های دارویی از این گیاهان اختصاص یابد. در ادامه چند مورد از گیاهان دارویی ارزشمند که در بیشتر مناطق کشور کشت می‌شوند یا به صورت خودرو و وحشی وجود دارند معرفی می‌گردند، اهلی کردن گیاهان دارویی وحشی کمک شایانی به توسعه کشت آن‌ها و جلوگیری از انقراض این گونه‌های دارویی با اهمیت در طبیعت می‌شود.

زعفران به عنوان یکی از گران‌بهارترین محصولات کشاورزی و دارویی جایگاه ویژه‌ای در بین محصولات صنعتی و صادراتی ایران دارد (Kafi et al., 2002). زعفران (*Crocus sativus* L.) گیاهی علفی و چند ساله از خانواده زنبق است که از ارزشمندترین گیاهان دارویی در جهان به‌شمار می‌آید. تکثیر این گیاه از طریق کشت بنه صورت گرفته و عمده عملکرد اقتصادی مربوط به کلاله سه شاخه گل است (Behnia, 1992).

جنس آویشن (*Thymus*) متعلق به تیره نعنائیان (*Lamiaceae*)، حدوداً ۳۵۰ گونه در سطح دنیا دارد. در ایران ۱۸ گونه از این جنس وجود دارد که پنج گونه از آنها انحصاری هستند (Rustaiie et al., 2011). به‌طور کلی گونه‌های آویشن، همگی معطر و دارویی هستند با اثرات آنتی‌اکسیدانی و ضدباکتریایی که در تولید داروهای انسان و دام و همچنین به عنوان نگهدارنده طبیعی مواد غذایی مورد استفاده قرار می‌گیرند (NaghdiBadi and Makkizadeh, 2003).

گیاه معطر و دارویی کرفس کوهی (کلوس) با نام علمی *Kelussia oderatassima* Moaff گیاهی علفی، چندساله، از خانواده چتریان (*Apiaceae*) دارای ساقه منشعب، توخالی شیاردار به ارتفاع ۲۰ تا ۶۰ سانتی‌متر که ارتفاع گل آن گاهی تا ۲۰۰ سانتی‌متر می‌رسد. فصل جمع‌آوری برگ‌های سبز این گیاه اواخر فروردین ماه می‌باشد. کرفس، گیاهی است با طبیعت سرد، و علاوه بر جنبه‌های مفید غذایی، در طب سنتی به عنوان مدر، ملین، ضداسپاسم، اشتهاآور، لاغرکننده، بادشکن، مقوی معده، صفرآور، تب‌بر و آرام‌بخش مصرف می‌شود و در درمان نفوس، التهاب مثانه، افسردگی و آرتروز روماتوئید دارای اثرات مفیدی است (Shafiezadeh, 2002).

نتیجه گیری

گیاهان دارویی یکی از منابع غنی کشور هستند که امکان صادرات آن نیز وجود دارد. ایران از نظر آب و هوا در زمینه رشد گیاهان دارویی یکی از بهترین مناطق جهان محسوب می‌شود، به همین دلیل صادرات آن می‌تواند منبع بزرگی از درآمد برای کشور باشد. متکی بودن اقتصاد ایران بر درآمدهای نفتی و تأثیر پذیری درآمدها از مسائل سیاسی و اقتصادی، آسیب‌پذیری اقتصاد کشور را سبب شده است.

منابع

غفارزاده ربطی، ر. (۱۳۹۲). تأثیر کودهای بیولوژیک و شیمیایی بر عملکرد و اجزای عملکرد گیاه دارویی گل راعی (*Hypericum Perforatum* L.). پایان‌نامه ارشد زراعت، دانشکده کشاورزی دانشگاه شاهد.

Behnia, M. R. (1992.) Saffron Cultivation. Tehran University Press, Tehran, Iran.

NaghdiBadi, H., & Makkizadeh, M. (2003). Review of common thyme (*Thymus Vulgaris* L.). Journal of medicinal plants, 3(7), 1-12.

Shafiezadeh, F. (2002). Lorestan Herbs. Lorestan-Hayyan University of Medical Sciences, 15, 4 - 5.

Tripathi, L. and Tripathi, N. J., 2003. Role of biotechnology in medicinal plants, Tropical Journal of Pharmaceutical Research, 2 (2), 243-253,

چکیده

گیاهان دارویی یکی از منابع غنی کشور هستند که امکان صادرات آن نیز وجود دارد. ایران از نظر آب و هوا در زمینه رشد گیاهان دارویی یکی از بهترین مناطق جهان محسوب می‌شود، به همین دلیل صادرات آن می‌تواند منبع بزرگی از درآمد برای کشور باشد. متکی بودن اقتصاد ایران بر درآمدهای نفتی و تأثیر پذیری درآمدها از مسائل سیاسی و اقتصادی، آسیب‌پذیری اقتصاد کشور را سبب شده است. یکی از راه‌های مقابله با این چالش، توسعه تولیداتی است که ضمن بهبود وضع اقتصاد داخلی سبب افزایش صادرات غیر نفتی شود. در این میان محصولات جنگلی، مرتعی و گیاهان دارویی و صنعتی علاوه بر نقش خاصی که در اقتصاد داخلی دارند می‌توانند تأثیر بسزایی در امر صادرات غیر نفتی داشته باشند. از جمله این گیاهان دارویی با ارزش زعفران، آویشن، اسطوخودوس، بالنگو، باریجه و کرفس کوهی در این پژوهش به عنوان گیاهان دارویی جایگزین صادرات محصولات نفتی بررسی می‌شوند. با توجه به ارزش دارویی این گیاهان و استفاده‌های مختلف از اندام‌های گیاه و مواد مؤثره آن‌ها فراهم کردن بستر و توسعه کشت و همچنین امکانات فرآوری در تمام مراکز استان‌های کشور موجب اشتغال‌زایی و افزایش تولید آن‌ها می‌شود و به دنبال آن موجب افزایش صادرات و ارزآوری برای کشور می‌شوند.

مقدمه

تنوع اقلیم در ایران باعث گردیده است، که کم‌تر گیاه دارویی در جهان وجود داشته باشد، که تقریباً همان گونه و یا گونه‌های مشابه آن را در ایران وجود نداشته باشد. تحقیقات مختلف در ایران نشان داده است که شرایط رشد مناسب گونه‌های دارویی گیاهی امکان دستیابی به تولید بالا را ممکن ساخته است (غفارزاده ربطی، ۱۳۹۲). براساس آمارهای موجود، ارزش بازار جهانی داروهای مشتق شده از گیاهان در سال ۲۰۰۲، با رشد ۲/۶ درصدی نسبت به سال پیش از آن، به ۷/۱۳ میلیارد دلار بالغ گردید. این مقدار در سال ۲۰۰۷ به رقمی معادل ۸/۱۸ میلیارد دلار نایل گردید. آمریکا در سال ۲۰۰۲ بیش از ۵۰ درصد این بازار را به خود اختصاص داده بود. طبق گزارش بانک جهانی گردش مالی صنعت گیاهان دارویی در سال ۲۰۵۰ معادل ۵۰۰ میلیارد دلار خواهد بود. هم‌اکنون کشورهای مختلف به گونه‌ای تلاش می‌کنند تا سهم مناسبی از این بازار عظیم داشته باشند (Tripathi and Kori, 2003). و با ارزش افزوده بسیار بالا در ایران محسوب می‌شود. شناخت زمینه‌ها و برنامه‌های اشتغال در آن می‌تواند موقعیت ارزشمندی به این صنعت در داخل و در بخش صادرات و حضور موفق ایران در بازارهای جهانی ببخشد. در همین راستا، نهضت تولید و مصرف گیاهان دارویی و داروهای گیاهی، در کانون حمایت و برنامه‌ریزی مدیران اقتصادی-اجتماعی و حوزه سلامت کشور و نیز مورد گرایش جامعه قرار گرفت. هدف از مقاله حاضر بررسی گیاهان دارویی با ارزش و کاربرد فراوان در صنعت گیاهان دارویی است که به عنوان منابع عظیم اقتصادی در کشور می‌باشند.

مواد و روش‌ها

این مطالعه از نوع مرور سیستماتیک و درباره بررسی برخی گیاهان دارویی به عنوان منبع عظیم اقتصادی و با ارزش افزوده بالا است که با جستجو در پایگاه‌های مگیران، سیولیکا، SID، Science Sirect و Web of Science با کلیدواژه‌های گیاه دارویی استخراج و مورد استفاده قرار گرفت.